

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

Næringsministeren

Stortinget
Arbeids- og sosialkomiteen
0026 Oslo

Deres ref
2020/1642

Vår ref
20/4597-

Dato
27.5.2020

Dokument 8:102 S (2019–2020) - representantforslag fra stortingsrepresentantene Arild Grande, Rigmor Aasrud, Lise Christoffersen og Elise Bjørnebekk-Waagen om tiltak for å styrke de seriøse aktørene i arbeidslivet og øke rekrutteringen til håndverksyrkene

Jeg viser til brev av 12. mai 2020 hvor Arbeids- og sosialkomiteen oversendte Dokument 8:102 S (2019–2020) med følgende representantforslag fra stortingsrepresentantene Arild Grande, Rigmor Aasrud, Lise Christoffersen og Elise Bjørnebekk-Waagen:

- 1. Stortinget ber regjeringen fremme en sak om skjerpede seriøsitetstiltak i offentlige anbud, herunder forsterkede krav om fagkompetanse i utførende ledd, som sikrer at seriøse håndverksbedrifter med lærlinger, egne ansatte og fagarbeidere får faktisk markedstilgang. Krav til fagkompetanse i utførende ledd må utvides til å omfatte det private byggemarkedet.*
- 2. Stortinget ber regjeringen om å åpne for at kommunene kan tildele opplæringsbedrifter, som står i fare for å måtte permittere lærlinger og fagarbeidere, vedlikeholdsoppgaver etter en på forhånd avtalt timepris. Tildelingen skal skje i samarbeid med partene i arbeidslivet.*

Forslaget berører problemstillinger som ligger under mitt og andre departements ansvarsområder, og jeg har derfor innhentet innspill fra Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

VURDERING AV FORSLAG 1

Nærings- og fiskeridepartementet:

Regelverket for offentlige anskaffelser

Arbeidsforhold og sosiale forhold er viktige hensyn i offentlige anskaffelser. I lov om offentlige anskaffelser trekkes det blant annet frem at oppdragsgiverne kan stille egnede krav og kriterier knyttet til arbeidsforhold og sosiale forhold. En nyere dom fra EU-domstolen trekker også frem at sosiale forhold, sammen med andre samfunnshensyn, utgjør en kjerneverdi som medlemslandene skal treffe passende tiltak for å sikre oppfyllelsen av ved gjennomføring av kontrakter. Samtidig er det slik at anskaffelsesregelverket også skal ivareta andre viktige hensyn, som kravet til likebehandling og konkurranse, herunder små og mellomstore bedrifters mulighet til å delta. Det vil si at det må skje en avveining mellom strenge seriøsitetsskrav og andre hensyn for å sikre en forholdsmessig og mest mulig treffsikker regulering.

Anskaffelsesregelverket inneholder flere regler som skal bidra til å fremme seriøsitet i norsk arbeidsliv. Regjeringen har blant annet innført en begrensning i antall ledd i leverandørkjeden for kontrakter innen bygg- og anleggsbransjen samt renholdsbransjen. Begrensningen i antall ledd gir oppdragsgiverne bedre oversikt over hvem som bidrar til kontrakten, og gjør det lettere å føre kontroll med de enkelte ledd i kjeden.

I tillegg vises det til forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter. Forskriften pålegger offentlige oppdragsgivere å stille krav om at ansatte hos leverandører og eventuelle underleverandører skal ha visse lønns- og arbeidsvilkår. Forskriften innebærer at ansatte skal ha arbeidsvilkår i samsvar med allmenngjøringsforskrifter eller landsomfattende tariffavtale. Regjeringen har også innført forskrift om plikt til å stille krav om bruk av lærlinger i offentlige kontrakter. Forskriften innebærer at det offentlige i sine kontrakter, innen bransjer hvor det er særlig behov for læreplasser, skal stille krav om at leverandørene er tilknyttet en lærlingeordning, og at en eller flere lærlinger deltar i arbeidet med å oppfylle kontrakten. Forskriften bidrar til etterspørsel av fagkompetanse i kontrakter med det offentlige.

I stortingsmeldingen "Smartere innkjøp" som ble lagt frem i 2019, fremmet regjeringen flere tiltak knyttet til seriøsitet i arbeidslivet. Regjeringen vil blant annet styrke samarbeidet mellom oppdragsgivere og kontroll- og tilsynsmyndighetene i arbeidet mot arbeidslivskriminalitet, og evaluere fellesføringen til alle statlige virksomheter om arbeidslivskriminalitet. Regjeringen har også oppdatert veilederen til forskrift om lønns- og arbeidsvilkår. Videre skal det lages en overordnet veiledning til oppdragsgivere som ønsker å ta i bruk strengere krav mot useriøsitet og arbeidslivskriminalitet enn det anskaffelsesregelverket krever. I tillegg har Digitaliseringsdirektoratet (tidligere Difi) gått sammen med KS, Fellesforbundet og Byggenæringens Landsforening (BNL) og publisert omforente seriøsitetsskrav for bruk i bygg- og anleggskontrakter.

Anskaffelsesregelverket åpner også for at oppdragsgiverne kan etterspørre fagkompetanse i sine anskaffelser. Oppdragsgivere kan for eksempel vektlegge kompetanse i tildelingskriteriene ved tildelingen av offentlige kontrakter.

Tiltakene som er satt inn for å bekjempe koronaviruset

Regjeringen følger løpende med på konsekvensene av de tiltakene som er satt inn for å bekjempe koronaviruset. Det har til nå kommet svært mange tiltak for å avhjelpe situasjonen for næringslivet og som også er relevante for håndverksbedrifter. Samtidig vurderer vi behovet for ytterligere tiltak i lys av utviklingen i norsk næringsliv og økonomi. Regjeringen tar sikte på å legge frem en strategi for veien ut av krisen snarlig. Her vil vi blant annet legge vekt på at vekst og vekstevne styrkes, at sysselsettingen øker og styrker mulighetene for jobb.

Innspill fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet

For å kunne erklære ansvarsrett i bygge- og anleggsprosjekter, stiller plan- og bygningsloven krav til formell fagkompetanse. Hvor strenge krav som stilles til kompetanse, avhenger av hvor vanskelig arbeidet er og hvilke konsekvenser feil kan få. Minimumskravet til formell kompetanse for det utførende ledd er fagbrev og to års arbeidserfaring. Kompetansekravene gjelder kun for arbeider som er søknadspliktige etter plan- og bygningsloven.

Det er tidligere vurdert å opprette et såkalt seriøsitetsregister for foretak som utfører arbeider som er unntatt søknadsplikt, for eksempel vedlikeholdsarbeider. Forslaget møtte imidlertid motbør under høringen, og er inntil videre lagt på is.

Det har lenge vært diskusjoner i bygg- og anleggsnæringen rundt kompetansekravene i plan- og bygningsloven. Deler av næringen mener kravene er for strenge og ikke tar høyde for langvarig realkompetanse, eller at det finnes fagområder hvor det ikke er mulig å ta fagbrev. Enkelte foretak har derfor opplevd at kompetansekravene fører til at de blir avskåret fra å få oppdrag, og dermed holdes utenfor arbeidsmarkedet. Andre deler av næringen mener derimot at kompetansekravene bør være enda strengere, fordi dette etter deres oppfatning kan bidra til å ekskludere useriøse aktører.

Bygg- og anleggsnæringen er fragmentert, og det har vist seg å være vanskelig å finne løsninger som er dekkende for både myndighetenes og næringens behov. Regjeringen oppnevnte derfor i 2018 et uavhengig ekspertutvalg, Byggkvalitetsutvalget, som fikk i oppgave å vurdere om blant annet kravene til kompetanse bidrar til å nå målet om byggkvalitet og seriøse og kvalifiserte aktører, eller om det er behov for å tenke nytt. Utvalget leverte sin rapport 5. februar 2020. I rapporten peker utvalget på ulike utfordringer med å stille kompetansekrav, deriblant hvor vanskelig det er å få til en riktig balanse mellom formal- og realkompetanse, og samtidig sikre at kravene er i tråd med Norges forpliktelser etter EØS-avtalen.

Utvalget anbefaler på denne bakgrunn blant annet å avvikle dagens system med ansvarsrett for foretak og innføre lovregulerte yrker innen noen områder av betydning for liv og helse. Utvalget anbefaler også at næringens egne ordninger for å sikre kompetanse videreutvikles. Blant annet peker de på at markedsbaserte ordninger, som leverandørregisteret StartBANK, kan gjøre det enklere også for private oppdragsgivere å velge kompetente og seriøse aktører. Utvalget anbefaler at denne videreutvikles som et felles register i regi av næringen, som

henter og deler informasjon mellom ulike offentlige og markedsbaserte registre, for eksempel eBevis, HMSREG, Boligmappa og Mesterbrevordningen. Utvalgets rapport er på høring frem til 1. september 2020. Det skal i perioden også gjennomføres innspillmøter med bygg- og anleggsnæringen. I etterkant av dette vil det bli tatt stilling til videre oppfølging av utvalgets anbefalinger.

Innspill fra Arbeids- og sosialdepartementet

Representantforslaget om at regjeringen skal fremme sak om skjerpede seriøsitetskrav i offentlige anbud, herunder styrkede krav om fagkompetanse i utførende ledd, må ses i sammenheng med regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet.

Strategien legger vekt på at det er et mål for regjeringen å gjøre markedet mindre for useriøse aktører. Et viktig virkemiddel i denne forbindelse å få offentlige innkjøpere til å velge seriøse aktører.

Regjeringen har satt i gang en prosess med partene i arbeidslivet for å revidere strategien mot arbeidslivskriminalitet. Et viktig element i dette arbeidet er å se på hvilke virkemidler som skal til for å hjelpe både offentlige innkjøpere, private forbrukere og private virksomheter å bruke seriøse leverandører. I den sammenheng er det relevant å se på hvilke lærdommer man kan ta fra de ulike modellene for seriøsitetskrav som er innført av flere kommuner. Eventuelle tiltak som innføres vil kun ligge innenfor flere departementers ansvarsområde.

Tiltak som vurderes innført på nasjonalt nivå må i så fall vurderes opp mot Norges forpliktelser i henhold til EØS-avtalen.

Innspill fra Kunnskapsdepartementet

Den 1. januar 2017 trådte forskrift om plikt til å stille krav om bruk av lærlinger i offentlige kontrakter i kraft. Forskriftens formål er å bidra til et tilstrekkelig antall læreplasser for elever i yrkesfaglig utdanning, et tilstrekkelig antall kvalifiserte arbeidere med fag- eller svennebrev, samt å motvirke økonomisk kriminalitet.

Kunnskapsdepartementet har bedt Utdanningsdirektoratet å starte en evaluering av lærlingkravet i forskriften. Hovedformålet med evalueringen er å vurdere om forskriften har bidratt til å øke antallet læreplasser i privat sektor. I tillegg skal evalueringen vurdere:

- a) I hvilken grad regelverket i lærlingklausulen følges.
- b) Eventuelle årsaker til at regelverket i lærlingklausulen ikke følges.
- c) I hvor stor grad lærlingklausulen har bidratt til at flere private bedrifter har blitt kjent med lærlingordningen og har vurdert å bli lærebedrift.
- d) Om klausulen har ført til urimelig konkurransevridning.

Direktoratet skal levere ferdig rapport til Kunnskapsdepartementet innen 1. februar 2021. Evalueringen vil være et kunnskapsgrunnlag for å foreta eventuelle endringer i forskriften.

VURDERING AV FORSLAG 2

Nærings- og fiskeridepartementet

Alle anskaffelser som er underlagt anskaffelsesregelverket må oppfylle kravene til for eksempel likebehandling og konkurranse. Dette gjelder også for mindre anskaffelser, så fremt anskaffelsen har en verdi på over 100 000 kroner. Kommunene har imidlertid mange muligheter, innenfor regelverket, til å sørge for at leverandørene som får være med å konkurrere og som de tildeler oppdraget til, oppfyller for eksempel krav til seriøsitet, fagkompetanse og lærlinger.

Innspill fra Kunnskapsdepartementet

Mange lærlinger er permittert eller sagt opp som følge av korona-situasjonen. Det viktigste for regjeringen i denne situasjonen er at ingen skal havne bakpå i opplæringsløpet sitt. Regjeringen jobber derfor langs flere spor for å håndtere situasjonen rundt lærlinger og deres opplæring. Det er et mål om at så mange som mulig skal få lære plass til høsten. Samtidig er det viktig å presisere at dersom elever ikke får lære plass har fylkeskommunen en plikt til å tilby et opplæringstilbud slik at de kan få gjennomført fag- og yrkesopplæringen.

For å sikre at flest mulig skal få fullført sin fag- eller svenneprøve, har regjeringen vedtatt midlertidig dispensasjon fra noen av kravene knyttet til gjennomføringen av fagprøven. Dette skal sikre mer forutsigbarhet og fleksibilitet i en vanskelig tid for mange. I forskriftsendringene knyttet til fag- og svenneprøver gis det:

- Midlertidig unntak fra kravet om å fullføre læretiden etter bestått prøver
- Midlertidig unntak fra kravet til omfang av opplæring i bedrift før man kan oppmeldes til prøven for de som har vært permittert eller oppsagt i inntil tre måneder, men som har faglige forutsetninger til å bestå prøven. Kandidaten må samtykke til tidlig oppmelding.
- Midlertidig unntak fra kravet om at hele prøvenemnda skal være tilstede ved prøvestart og prøveslutt.

For å avhjelpe lære plass situasjonen høsten 2020, har regjeringen i Prop. 102 L (2019-2020) fremmet forslag som vil legge til rette for enklere tilgang til påbygning til generell studiekompetanse for yrkesfagelevene og lærlingene. Forslagene er:

- Å utvide ungdomsretten som gir rett til å ta Vg3 påbygg til generell studiekompetanse, og samtidig beholde ungdomsretten slik at de kan tegne en lærekontrakt innenfor ungdomsretten senere.
- Å åpne for at de som skulle avlagt fag- eller svenneprøve våren 2020, skal kunne tas inn til Vg4 påbygg selv om prøven ikke er avlagt.

Regjeringen legger opp til å fremme en ny proposisjon i slutten av mai 2020 med nye økonomiske tiltak i møte med virusutbruddet og vurderinger av veien videre. Regjeringen har i forslaget til revidert budsjett allerede innarbeidet noen nye tiltak som skal bidra til vekst og omstilling, herunder 500 mill. kroner til et nasjonalt kompetanseløft.

Innspill fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kommunene er selvstendige rettssubjekter. Skal de pålegges en oppgave, eller en bestemt måte å løse oppgaver på eller plikt til å inngå avtaler, må dette skje gjennom lov.

Med hilsen

Iselin Nybø